

FoUU-enheten

Psykatri, habilitering och hjälpmedel

FoU-PM 3/2021

Utvärdering av Tal till text

Elevers beskrivning av funktionens användbarhet

Verksamhet:	Barn- och ungdomshabiliteringen Psykiatri, habilitering och hjälpmedel Region Skåne
Enhet:	Skånes kompetenscentrum för elever med dyslexi och dyskalkyli (SKED)
Projektansvarig chef:	Cecilia Sjöbeck, enhetschef cecilia.sjobeck@skane.se
Projektets medarbetare:	Sara Ljungberg, Leg. logoped Sara.ljungberg@skane.se Cecilia Sjöbeck, specialpedagog cecilia.sjobeck@skane.se
Stöd vid FoUU-enheten:	Stine.thorsted@skane.se, forsknings- och utvecklingsledare kirstine.thorsted@skane.se

Projekttitel: Utvärdering av Tal till text

Syfte: Syftet är att undersöka hur Tal till text används, vad som är bra och dåligt med funktionen och vilket stöd som krävs.

Metod: Ett frågeformulär till elever som använder Tal till text.

Output: Output är kunskap om hur SKED kan utforma bra stöd till elever med dyslexi och deras nätverk

Utgivning: Februari 2021

1. Bakgrund

Traditionellt sett tillverkas text genom att man skriver med en penna eller att man skriver på tangentbord. De senaste åren har ett nytt sätt att producera text varit möjligt på datorer, surfplattor och telefoner. Detta nya sätt innebär att man talar och låter den tekniska enheten omvandla talet till text. Denna funktion kallas olika beroende på vilken enhet du använder. Vanliga begrepp är Taligenkänning, Röstinmataren eller Tal till text. Det senare är det som används i föreliggande arbete.

Genom att funktionen finns på teknisk utrustning som flertalet använder sig av i vardagen kan tekniken anses som mycket tillgänglig. Det är idag valfritt för alla användare om de vill skriva med fingrarna på tangentbordet eller med munnen via Tal till text. Med denna utgångspunkt är funktionen inte tänkt som ett hjälpmedel för personer med någon form av funktionsnedsättning utan ytterligare ett sätt för alla i samhället att producera skriven text beroende på vad man tycker är smidigast för stunden. Även om denna funktion inte är tänkt som ett hjälpmedel har den stor potential för att detta ska kunna underlätta skrivande för de elever med dyslexi som kommer till Skånes kompetenscentrum för elever med Dyslexi och dyskalkyli (SKED).

Att producera sammanhängande text via Tal till text kräver undervisning och övning. För elever med dyslexi är det särskilt svårt då funktionsnedsättningen starkt påverkar stavningsförmågan. Dyslexi påverkar många gånger även ordmobiliseringsförmågan negativt vilket medför att eleven har svårare att hitta i sitt ordförråd oavsett om denne uttrycker sig i tal eller skrift. Vid Göteborgs universitet finns en forskargrupp som leds av Åsa Wengelin som intresserar sig just för skrivprocessen hos elever med dyslexi. Enligt Wengelin och Nilholm (2013) kan skrivprocessen grovt delas upp i tre delar – planering, produktion och redigering av text. Var och en av dessa delar kan i sig delas upp i ytterligare delar och förmågor som ska till för att det ska bli en sammanhängande och fyllig text. Alla dessa delprocesser tar kognitiv kapacitet ur samma pool. Om en process tar större utrymme kommer det bli mindre över för de andra. För elever med dyslexi tar ofta stavningen och ordmobiliseringen över och tränger undan de andra bitarna (Wengelin & Nilholm, 2013). Många elever med dyslexi oroar sig över den stora mängden stavfel som deras texter riskerar att innehålla. Detta medför att eleverna kämpar med ständiga omskrivningar för att hitta rätt stavning, letar mer lättstavade synonymer samt skriver om ord och meningar. På så sätt tränger stavningen och ordmobiliseringen ut de andra delarna i skrivhantverket och gör att meningsbyggnad och språkligt innehåll påverkas.

Kraft m.fl. (2019) jämför i sina studier texter som elever med stavningssvårigheter producerat med tangentbord, muntligen och med Tal till text. Texterna som är

producerade med Tal till text har färre stavfel än de som är producerade med tangentbord men skiljer sig annars inte från de andra texterna vad gäller parametrarna textlängd, hur många olika ord texterna innehåller eller hur många informationsbärande ord texterna innehåller. Det innebär att funktionen Tal till text kan användas av elever med stavningssvårigheter för att underlätta skrivprocessen. Man ser också att verktyget självt inte ger bra texter utan att det krävs mycket träning för att kunna använda det för att skriva på ett effektivt sätt.

Erfarenheten visar att familjer och lärare som arbetar med elever som har dyslexi uttrycker ett stort intresse för att använda funktionen Tal till text. När de kommer till SKED undrar de hur de bäst använder funktionen och hur de bäst hjälper sina elever och ungdomar för att komma igång att använda den i skolarbetet. Tal till text skulle kunna vara en bra hjälp för elever med dyslexi, men det behövs mer kunskap om hur elever som redan är igång använder den och vad som hjälper dem att komma igång. Därför undersöks i detta arbete hur elever använder sig av Tal till text i nuläget. Resultatet kan bidra till kunskapen om hur SKED kan utforma bra stöd till elever med dyslexi och deras nätverk där man ännu inte kommit igång att använda sig av denna funktion.

2. Syfte

Syftet är att undersöka hur Tal till text används, vad som är bra och dåligt med funktionen och vilket stöd som krävs.

3. Metod

Studien bygger på ett frågeformulär till elever som använder Tal till text (Bilaga 1). Formuläret består av sju frågor med öppna svarsalternativ.

Eftersom de elever med dyslexi som redan har effektiva strategier för att producera text sällan vänder sig till SKED för rådgivning fick deltagare till studien rekryteras utanför SKED:s målgrupper. För att nå denna grupp tog vi därför hjälp av Dyslexiförbundet i Skåne och deras samordnare Catharina Åkerman. Dyslexiförbundet har stått för insamlingen av enkätsvaren under perioden juni 2019 till december 2020.

Genom att eleverna fick enkäten i sin mail kunde de lätt använda sina verktyg så som talsyntes och Tal till text för att besvara enkäten. Tillsammans med enkäten fick eleverna också ett informationsbrev där det framgick att SKED skulle använda svaren för att förbättra verksamheten och hur ungdomarna skulle göra för att delta i undersökningen. Deltagande i undersökningen var helt frivilligt. När eleverna fyllt i enkäten skickade de den åter till Dyslexiförbundets samordnare

som sedan avidentifierade de ifyllda enkäterna och slutligen sände dem till SKED.

Elva svar inkom under perioden. Deltagarna är barn och ungdomar under utbildning. Sex av svaren kom från elever i grundskolan, två av svaren kom från elever på gymnasiet och två av svaren kom från studenter vid Komvux respektive universitetet. De yngsta går i årskurs tre i grundskolan och de äldsta går fjärde året på universitetet.

Svaren har sammanfattats och illustrerande citat har använts.

4. Resultat och diskussion

Svaren nedan beskriver hur eleverna använder Tal till text, vad de tycker är bra och dåligt med funktionen, vad de har fått för stöd för att komma igång och vilka råd de vill ge till lärare och elever som ska använda funktionen. Alla svaren finns i Bilaga 2.

Resultaten visar att två av deltagarna använder Tal till text vid svårstavad ord. Övriga använder Tal till text mer omfattande i de flesta skrivuppgifter, både i svenska och engelska.

Deltagarna betonar framför allt att det är en fördel med funktionen att det går fortare för dem att skriva på detta sätt. Fyra av deltagarna uttrycker detta. Tre deltagare tycker att funktionen hjälper dem att stava rätt och en lyfter fram att den hjälper till med punkter och versaler. En deltagare lyfter fram nedanstående:

Den hjälper till att stava korrekt och det går snabbare än att skriva.
Jag behöver inte fundera på formuleringar utan kan utnyttja min styrka av muntlig kommunikation.

Vad deltagarna upplevde som negativt var framför allt att det måste vara tyst i rummet för att funktionen ska uppfatta talet korrekt och att tekniken inte alltid fungerar, t.ex. att man måste ha en bra internetuppkoppling under användandet. Två deltagare påpekar att det kan bli mycket att redigera i efterhand om man inte tänker på att skriven text inte är det samma som talat språk, man måste tala så som man skriver.

Mycket att redigera efter användning eftersom att talat och skrivit språk inte är samma.

Fem deltagare har fått stöd från skolan i sitt användande. Skolan har visat dem och uppmuntrar användandet; "Speciallärare har tipsat om att funktionen finns." Två av dem har fått öva med skollogoped. Övriga har inte fått stöd från skolan utan har lärt sig på annat håll; "Ingen, min mamma har visat mig."

De sista frågorna handlar om vad de vill råda andra elever och lärare till. Råden till elever som inte kommit igång med Tal till text handlar framför allt om att man behöver träna på verktyget för att bli van. De beskriver att det är svårt i början men att det är värt det eftersom man får möjlighet att bli en självständig skribent på ett sätt som man annars hade haft svårt att uppnå på grund av sin dyslexi. En deltagare lyfter fram vikten av en bra planering innan man börjar skriva.

Börja tidigt och ge inte upp om det krånglar i början. Visa dina texter för dina lärare så kommer dom förstå att detta är bra. För mig fungerar det bäst om jag först säger meningens högt som jag vill skriva och sen sätter jag på TTT och säger den en gång till. Bra om du har en planering för vad du ska skriva, det underlättar.

Råden till lärarna handlar om att lärarna ska upplysa eleverna om funktionen och att uppmuntra eleverna i användandet. Fyra av svaren menar att lärarna behöver öka sin kunskap om Tal till text för att kunna möta elevernas behov. Bland svaren finns också en önskan om att lärarna ska fråga eleverna vilket stöd de upplever att de behöver och fråga varför de inte använder Tal till text. "Lyssna till eleven när den vill ha hjälp." och "Prata med eleverna för att ta reda på varför de inte använder det."

En del har fått hjälp av skolan att hitta vägen till skrivande genom Tal till text. Andra förefaller snarare uppleva att de behöver övertala sina lärare att de ska få lov att använda verktyget.

Sammanfattningsvis kan sägas att deltagarna upplever en större autonomi i sitt skrivande med hjälp av Tal till text. De önskar att lärarna engagerar sig i deras skrivande, visar Tal till text-funktionen och uppmuntrar dem i att använda det. De tycker också att det är svårt i början och tycker det är viktigt att vara medveten om att man behöver öva mycket för att kunna bemästra verktyget på ett bra sätt.

Resultaten i denna enkätstudie kommer från användarna själva och speglar deras upplevelser. Dessa svar kommer kunna stödja arbetet på SKED med att ge råd till andra elever i att använda skrivverktyget Tal till text. Resultaten i undersökningen kommer SKED använda i:

- Föreläsningsarbete för elever, föräldrar och lärare
- Rådgivningsverksamhet kring enskilda elever och deras nätverk.
- Nätverksträff för pedagoger i Nätverk Dyslexi och Språkstörning Skåne (NDSS) för att belysa vikten av lärarnas kunskap och uppmuntran kring Tal till text.
- Diskussioner med Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) för eventuell gemensam insats kring att höja lärares kunskap kring Tal till text och på vilket sätt skolorna kan använda Tal till text i undervisningen.

- Arrangerande av större föreläsningar med externa forskare med ytterligare kompetens på området.

Genom att utgå från användarnas svar bidrar barn och ungdomar till att utveckla och förbättra metoder inom områden dyslexi för kunskapscentrum SKED som finns inom Barn- och ungdomshabiliteringen. Arbetet understödjer på så vis brukarinflytande.

Referenser

Kraft, S., Thurfjell, F., Rack, J. & Wengelin, Å. (2019). Lexikala analyser av muntlig, tangentbordsskriven och dikterad text producerad av barn med stavningssvårigheter. *Nordic Journal of Literacy Research*, 5 (3), 102–122.

Wengelin, Å. & Nilholm, C. (2013). *Att ha eller sakna verktyg*. Lund: Studentlitteratur.

Bilagor

Bilaga 1. Frågeformulär

Till dig som använder TTT (Tal-till-text)

1. Vilken årskurs går du i?
2. I vilka situationer eller skoluppgifter använder du TTT?
3. Vad tycker du fungerar bra med TTT?
4. Vad tycker du fungerar mindre bra med TTT?
5. Vilket stöd från dina lärare har hjälpt dig i ditt användande av TTT?
6. Vilka råd vill du ge till andra elever som inte riktigt kommer igång att använda
TTT?
7. Vilka råd vill du ge till lärarna?

Tack för ditt svar!

Bilaga 2. Svarsschema till utvärdering av funktionen TTT

Fråga	Svar
1. Vilken årskurs går du i?	4 året på universitetet. Trean Jag går mitt första år på gymnasiet. Årskurs 8 Första året på gymnasiet Åk 9 8k 9 9k 6 22 år pluggar upp ämnen på komvux.
2. I vilka situationer eller skoluppgifter använder du TTT?	När jag studerar hemma, oftast skoluppgifter med längre text men även vid hjälp av stavning av enskilda ord. Nästan alla utom nationella prov Jag har precis börjat att använda ttt. Ibland när det är svåra ord som jag inte kan stava till när jag tex. smsar lika så i skolan när jag skriver. När jag ska svara på instuderingsfrågor i So och No. När jag skriver på engelska, alla mina texter. När man behöver skriva. Det är bra för att bli bättre på engelska. Svenska och engelska när jag ska skriva något. engelska och alla skrivuppgifter Jag använder det dagligen i mitt arbete som resurs på en skola och i det privata till det mesta med text. Alla som är skriva relaterade
3. Vad tycker du fungerar bra med TTT?	När jag ska skriva långa texter. Den hjälper till att stava korrekt och det går snabbare än att skriva. Jag behöver inte fundera på formuleringar utan kan utnyttja min styrka av muntlig kommunikation. Att man måste ha internet för det. Extra jobbigt när internetet är halvdåligt Det går snabbare att förmedla saker i text. Att den oftast stavar rätt när jag inte kan själv. Det går snabbare och få ner text

	<p>Det går smidigare att få ner text och jag slipper rätta alla mina stavfel på engelska.</p> <p>Man kan prata in</p> <p>Det är bra för att bli bättre på engelska</p> <p>Att den känner av punkt/stor bokstav. Enkelt att få ihop en text att jobba med.</p> <p>Jag tycker det fungerar bra när förutsättningarna finns där. Men då krävs det ett tyst rum och en bra internetuppkoppling</p>
<p>4. Vad tycker du fungerar mindre bra med TTT?</p>	<p>Det är svårt att använda när andra elever eller personer är i närheten. Ibland uppfattar programmet fel ord</p> <p>Just nu så funkar det inte på min skoldator.</p> <p>Att man måste tänka på att man skriver med munnen och inte pratar lika dant.</p> <p>Mycket att redigera efter användning eftersom att talat och skrivit språk inte är samma</p> <p>Det är dåligt när någon i klassrummet pratar samtidigt som man pratar så går det inte in i mikrofonen.</p> <p>Man måste ha tålmod, speciellt i början när man är ny med TTT. Man måste också vara superkoncentrerad för man skriver ju. Sen kan det vara svårare att använda i skolan än hemma eftersom jag behöver sitta i ett tyst klassrum för att det ska fungera så bra som möjligt.</p> <p>Man lär sig inte att skriva snabbt.</p> <p>Jag måste tala tydligt och högt. Den skriver fel ändå.</p> <p>Det är när förutsättningarna inte finns där på plats. Då blir resultatet mycket sämre och det leder mest till frustration exempel vid föreläsning. (Haha)</p> <p>Inte alltid uppfattar de ord jag säger</p>
<p>5. Vilket stöd från dina lärare har hjälpt dig i ditt användande av TTT?</p>	<p>Speciallärare har tipsat om att funktionen finns.</p> <p>Och fixade det på min iPad. hon visade mig hur jag skulle göra. ibland hjälper hon mig mer.</p> <p>De har inte hjälpt mig alls.</p> <p>ingen, min mamma har visat mig.</p> <p>Jag har inte fått så mycket stöd av lärare och specialpedagoger på skola utan via dyslexiförbundet och mina kompisar där. Även fått hjälp av nunnor och storebror.</p> <p>Ingen!!!!</p> <p>Inget stöd i användandet men de är positiva till att jag använder TTT. Jag ska få använda TTT på de engelska NP då jag ska skriva. Det har min lärare gått med på så jag hoppas att det blir så.</p> <p>Min logoped lärde mig att använda Röstinmatning på engelska.</p>

	<p>Min logoped berättar om TTT och Röstinmatning. Jag övat med min logoped.</p> <p>Den bästa Hjälpen jag har fått från mina lärare är uppmuntran till mig att använda TTT tillräckligt mycket för att kunna bli självgående och kunna producera egen text. Också att de har visat sig intresserade av mitt sätt att jobba med verktyget.</p> <p>Ingen.</p>
<p>6. Vilka råd vill du ge till andra elever som inte riktigt kommer igång att använda TTT?</p>	<p>Att det krävs lite träning för att bli van med det och jobba med att inte känna sig dum att ” prata med sig själv</p> <p>Att träna på att använda det så mycket som möjligt.</p> <p>Det tar tid att lära sej så man får inte ge upp för lätt och man måste träna mycket. Jag som inte har så svårt med att skriva använder det bara till svåra ord men måste man läsa in all text måste man ge det tid.</p> <p>Börja tidigt så att man kan lära sig redigera texten för att lärarna också ska lära sig det</p> <p>Tryck på TTT och säg det du vill skriva. Det är inte svårare än så.</p> <p>Börja tidigt och ge inte upp om det krånglar i början. Visa dina texter för dina lärare så kommer dom förstå att detta är bra. För mig fungerar det bäst om jag först säger meningens högt som jag vill skriva och sen sätter jag på TTT och säger den en gång till. Bra om du har en planering för vad du ska skriva, det underlättar.</p> <p>Om det lyckas bemästra detta verktyg. Kommer de kunna vara mycket mer självständiga i sitt skolarbete. Men det är en svår resa de måste göra innan de kan det. Det är ”ingen dans på rosor”.</p> <p>Försök prata tydligt om du har språkstörning och dyslexi.</p> <p>Det är bra att använda det. Man lär sig prata engelska bättre. Det är viktigt att läsa vad man har skrivit. Och lyssna med Claro Read. Det hjälper också nybörjare att prata och läsa. Men glöm inte att säga punkt, komma och frågetecken.</p> <p>Börja tidigt med TTT, inte sent.</p> <p>det är värt att kämpa igång, lite meckigt i början.</p>
<p>7. Vilka råd vill du ge till lärarna?</p>	<p>Lärarna kan uppmana och uppmuntra elever att använda det. Till exempel ge dem möjlighet att sitta i ett enskilt rum utan att bli störd. Även ge möjlighet till elever utan diagnos att användare för att normalisera användningen. Eleverna kan även använda det privat till exempel när de skriver SMS.</p> <p>Försök att visa intresse för elevens arbete med TTT. Prova lite själva och försök lära er ihop på resan till att kunna producera längre texter.</p> <p>Prata med eleverna för att ta reda på varför de inte använder det.</p> <p>De måste ha utbildning om det speciellt specialpedagoger.</p> <p>Hjälp tidigt i skolan så man har möjlighet att träna i låg/mellan stadiet så man kan hantera det bättre högre uppnå årskurserna.</p>

	<p>Uppmuntra era elever till att använda TTT. Se till att de planerar för att du ska kunna använda TTT.</p> <p>Lyssna till eleven när den vill ha hjälp.</p> <p>Att ge barnen och nybörjare Röstinmatning för att lära sig prata och skriva. Det är viktigt att använda det för de som har svårt.</p> <p>Lär er funktionen</p> <p>Berätta om TTT för klassen för att de vet om det. Få reda på det. att de blir kunnigare på TTT och även mer kunskap om dyslexi i allmänhet</p>
--	--